

Adam Bielinowicz

DOI 10.15290/sw.2018.18.22

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Wydział Teologii

Katedra Nauk o Rodzinie

tel. +48 509472372

e-mail: a.bielinowicz@icloud.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4704-7864>

Edukacyjna działalność Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogródzkiej w Szczytnie w kontekście międzykulturowym

Słowa kluczowe: edukacja, wychowanie, kultura, Kresy, pogranicze

1. Wstęp

Potrzeba prowadzenia edukacji w kontekście międzykulturowym pojawia się w związku z przeobrażeniami społecznymi, z którymi mamy do czynienia współcześnie w całej Europie. W wyniku wojen światowych dwudziestego wieku wiele tradycyjnych wspólnot i społeczności rozpadło się. Setki tysięcy osób zostało zmuszonych do opuszczenia swoich rodzinnych stron i osiedlenia się na nowych terenach. Skutkiem tego procesu wiele dotychczasowych więzi społecznych zostało zerwanych, a ciągłość kulturowa uległa osłabieniu. Dynamiczny rozwój gospodarczy państw spoza „żelaznej kurtyny” pogłębił podział starego kontynentu na kraje rozwinięte i „zaco-fane”. Stąd przemiany z początku lat dziewięćdziesiątych, dające możliwość swobodnego przemieszczania osób, zapoczątkowały zjawisko niespotykanej narastającej masowej migracji. Z kolei rozwój systemów informatycznych, niezwykle ułatwiający szybką wymianę informacji i myśli, wywołał proces tworzenia się „cyfrowego” społeczeństwa, zmierzającego ku globalizacji i unifikacji.

W wyniku tych procesów dzisiejszą Europę w znacznym stopniu tworzą niestabilne wspólnoty ludzkie i wielokulturowe społeczeństwa, w których dotychczasowe wielowiekowe wartości, tradycje i zwyczaje zanikają. Na Starym kontynencie ma miejsce obecnie zjawisko kształtowania się nowego modelu społeczeństw, opartego na współistnieniu osób z różnych narodów, kultur i religii.

Po zakończeniu II wojny światowej, społeczność ziemi wileńsko-nowogródzkiej rozproszyła się po różnych krajach Europy i świata, część osób osiadła w powiecie szczycieńskim. Wysiedleńcy w swych sercach zabrali dramat opuszczenia rodzinnych stron, bo tam pozostały groby ich przodków, tam pozostał materialny dorobek minionych pokoleń. Z ziemią przodków wciąż wiąże tęsknota za rodzinnymi stronami. Członków rozproszonych wspólnot jednoczą nie tylko wspomnienia, ale i zaangażowanie na rzecz pogłębiania zrozumienia różnorodności kulturowej, wpływającej z poszanowania historii i budowania relacji na tym, co nas łączy, a nie dzieli, a także niesienie dobra dzisiejszym mieszkańcom Ziemi Wileńsko-Nowogródzkiej, zarówno Polakom, jak i Litwinom. Wszak kultura jest „wytworem człowieka, kształtuje zarówno ludzki umysł, jak i umożliwia jego funkcjonowanie” [Bruner 2016, 16].

Termin „kultura” jest wieloznaczny a przedstawiciele różnych nauk interpretują go w wieloraki sposób. Kultura najczęściej rozumiana jest jako całokształt duchowego i materialnego dorobku społeczeństwa, który jest przekazywany w procesie uczenia się. Należy zgodzić się z Jerzym Nikitorowiczem, który stwierdza, że „edukacja międzykulturowa nie narzuca, ale pomaga rozpoznać siebie i może pomóc w rozpoznaniu innych poprzez wzajemne doświadczanie i uwrażliwianie na odmienność. W efekcie istotą tego procesu zdążającego do kształtowania społeczeństw wielokulturowych jest umiejętność przechodzenia od reakcji na odmienność, gdzie często występuje brak zrozumienia, megalomania, ksenofobia, uprzedzenia, bazowanie na stereotypach itp., do interakcji, czyli celowego poznawania, zrozumienia, współpracy, współdziałania, negocjacji, ustawicznego dialogu, rozumianego jako imperatyw rozwoju człowieka i zachowania pokoju światowego” [Nikitorowicz 2014, 41]. Szeroko rozumiana edukacja jest w stanie kształtować szacunek do dziedzictwa kulturowego i dać podstawy do wychowania międzykulturowego. W minionych wiekach w naszym kraju jako reakcja na działania państw zaborczych, zachowanie tożsamości narodowej kojarzone było z nieufnością do tego co obce. Dlatego ważne jest, aby działania edukacyjne wydobywały wartości, które będą służyć poznaniu i poszanowaniu innych tradycji, a jednocześnie pozwolą traktować własną kulturę jako część kultury światowej. Polityka separacji prowadzi do izolacji kultury, daje fałszywe

poczucie pozornego bezpieczeństwa i może prowadzić do uprzedzeń pomiędzy narodami.

Funkcję edukacyjną w kontekście międzykulturowym pełnią przede wszystkim rodzina i szkoła. Istotnym problemem jest to, że nie zawsze instytucje te, w związku z procesami cywilizacyjnymi, różnymi aspiracjami niektórych rodziców i nauczycieli, są w stanie właściwie wywiązać się ze swoich misji. W związku z powyższym od dawna podkreśla się znaczenie wychowania równoległego. Edmund Trempała w swojej książce *Funkcjonowanie i kierunki rozwoju edukacji równoległej w polskim systemie oświaty* wykazuje, że wychowanie równoległe dotyczy różnych kanałów, przez które środowiska wychowawcze wpływają na wychowanków, co bezpośrednio przekłada się na szerszy zakres oddziaływania wychowawczego [Trempała 1990]. Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogrodzkiej w Szczytnie, które powstało w styczniu 1990 roku, od dwudziestu siedmiu lat pełni funkcję wychowania równoległego w zakresie kształtowania właściwych postaw i świata wartości w kontekście międzykulturowości.

2. Historia działalności Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogrodzkiej w Szczytnie

Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogrodzkiej w Szczytnie powstało 27 stycznia 1990 r. Inspiracją do poczynań była działalność nieistniejącego już olsztyńskiego Towarzystwa o tej samej nazwie. Założycielskie spotkanie odbyło się w Domu Nauczyciela w Szczytnie. W zjeździe uczestniczył Henryk Krzyszczak, prezes olsztyńskiego towarzystwa¹. Do Towarzystwa zapisało się wówczas 15 osób. Powołano tymczasowy zarząd na czele z Alfredem Sobolewskim. W czasie wieloletniej działalności zachodziły zmiany w składzie Zarządu, obecnie jego skład jest następujący: Janina Sargał, prezes; Danuta Legowicz, wiceprezes; Krystyna Geldon, sekretarz; Antonina Adamska, skarbnik; Bożena Dermont, członek. Komisję Rewizyjną tworzą: Bożena Bykowska, przewodnicząca; Teresa Knizia, członek; Robert Siudak, członek. Posługę kapelana Towarzystwa pełni od dwudziestu siedmiu lat ks. Lech Lachowicz².

¹ Podczas spotkania Henryk Krzyszczak przedstawił zadanie i cele działalności Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogrodzkiej w Olsztynie [dalej: TPZWN]. Spotkaniu towarzyszyła ożywiona dyskusja. Tymczasową siedzibą TPZWN ustanowiono Dom Nauczyciela położony przy ulicy Barczewskiego w Szczytnie. Zob. F. Wojnicz, *Protokół z założycielskiego zebrania Klubu Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogrodzkiej*, Kronika TPZWN t. 1, lata 1990–2001.

² Ksiądz Lech Czesław Lachowicz urodził się 20 lipca 1952 r. w Lidzbarku Warmiń-

Formalna rejestracja Towarzystwa nastąpiła w dniu 17 kwietnia 2002 r. W statucie zapisano, że „celem Towarzystwa jest inspirowanie, organizowanie i popieranie działalności zmierzającej do popularyzowania kultury Kresów II Rzeczypospolitej”³. W dokumencie tym zostały określone cele działalności, które Towarzystwo realizuje poprzez takie formy jak: „współpraca z władzami, instytucjami, wydawnictwami, organizacjami pokrewnymi i innymi Towarzystwami kulturalno-oświatowymi regionu, kraju i zagranicy [...] inspirowanie i organizowanie imprez o charakterze kulturalno-oświatowym i turystyczno-krajoznawczym [...] inspirowanie i organizowanie wystaw, wykładów, odczytów i pogadanek [...] gromadzenie księgozbioru oraz propagowanie czytelnictwa o tematyce kresowej [...] nawiązywanie kontaktów ze środowiskami Polaków z Kresów II Rzeczypospolitej dla przybliżenia im zagadnień społecznych, kulturalnych, gospodarczych Warmii i Mazur”⁴.

Zebrania członków Towarzystwa odbywały się w latach 1990–1993 w Domu Nauczyciela położonym przy ulicy Barczewskiego w Szczytnie⁵, następnie spotkania organizowano w Muzeum Mazurskim w Szczytnie⁶ i w sali świetlicy Powszechnej Spółdzielni Spożywców „Społem” przy ulicy Kościuszki w Szczytnie⁷. Od 2004 roku zebrania członków TPZWN organi-

---

skim. Syn Stanisława i Jadwigi z domu Szwedowicz. Ukończył liceum ogólnokształcące w Lidzbarku Warmińskim, maturę zdał w 1969 r. Jest absolwentem Wyższego Seminarium Duchownego „Hosianum” w Olsztynie. Świecenia kapłańskie otrzymał z rąk bpa Józefa Drazgaj w 1976 r. W tym samym roku uzyskał magisterium z teologii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Był wikariuszem w parafiach: świętego Jakuba w Olsztynie (od 1976–77), Świętego Brunona w Bartoszycach (od 1977–79), Mikołajkach Mazurskich (od 1979–80), Wielbarku (1980–85) i świętego Leona w Gołdapii (1985–87). W latach 1987–90 był administratorem parafii w Janowie. Od 1 lipca 1990 r. jest proboszczem parafii świętego Brata Alberta w Szczytnie. W dniu 5 kwietnia 2001 r. odznaczony został godnością kapelana honorowego Jego Świątobliwości Jana Pawła II. Zob. A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945–1992, część 2: słownik*, Olsztyn 2007, s. 162.

³ Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogródzkiej w Szczytnie zostało wpisane do rejestru stowarzyszeń w dniu 17 kwietnia 2002 roku.

⁴ Zob. strona internetowa TPZWN <http://www.oo77.republika.pl/cele.htm> (dostęp 12.10.2017).

⁵ We wrześniu 1993 roku władze Związku Nauczycielstwa Polskiego odmówiły wynajmu sali, uzasadniając „przejęciem pod zarząd Miasta Szczytna” F. Wojnicz, *Protokół z zebrania TPZWN z dnia 21 października 1990 roku*, Kronika TPZWN t. 1, lata 1990–2001.

⁶ F. Wojnicz, *Protokół z zebrania TPZWN z dnia 14 czerwca 1994 roku*, Kronika TPZWN, t. 1, lata 1990–2001.

⁷ Członkowie TPZWN nie mając stałej siedziby, musieli dostosowywać spotkania do terminarza Powszechnej Spółdzielni Spożywców „Społem”. Z tego powodu np. spotkanie opłatkowe w 2002 zorganizowane było dopiero w dniu 19 stycznia. Janina Surgał tak tłumaczyła powód opóźnienia: „Korzystamy z uprzejmości dyrekcji PSS, musieliśmy więc dostosować się do wolnego terminu”. M. Choromańska, *Noworoczne spotkanie*, „Kurek Mazurski” nr 5, 2002, s. 4.

zowane są w domu parafialnym znajdującym się przy kościele św. Brata Alberta w Szczytnie. Zazwyczaj są to spotkania comiesięczne, z przerwą wakacyjną. Liczba członków Towarzystwa systematycznie wzrastała, prawie do sześćdziesięciu osób. W 2017 roku Towarzystwo tworzą czterdzieści dwie osoby. Wśród działaczy są rodowici Kresowianie z dawnej Wileńszczyzny, Grodzieńszczyzny, Nowogródzkiej i Wołyń – ziem, które po II wojnie zostały odcięte od nowej Polski. Warto podkreślić, że do Towarzystwa należą także miłośnicy i sympatycy historii i kultury Kresów, którzy nie mają kresowych rodowodów. Dużą grupę członków stanowili emerytowani i obecni nauczyciele szczycieńskich szkół. Stąd zauważalne w działalności Towarzystwa zaangażowanie młodych ludzi, a także nacisk na jego edukacyjną rolę (zaprezentowano w rozdziale zamieszczonym niżej). Podczas działalności Towarzystwo nawiązało współpracę z wieloma instytucjami: samorządem m. Szczytna i władzami Powiatu Szczycieńskiego, „Wspólnotą Polską”, Biblioteką Pedagogiczną w Szczytnie, Muzeum Mazurskim w Szczytnie, Miejskim Domem Kultury w Szczytnie, Instytutem Historyczno-Społecznym Związku Gmin Mazurskich „Jurand” w Szczytnie⁸.

W życiu Towarzystwa jest wiele wydarzeń, które wpisały się w tradycję i stały się motywacją do dalszej pracy. Są to między innymi spotkania opłatkowe i noworoczne, organizowane wspólne ze szczycieńskimi Sybirakami. Na spotkania te przyjeżdżają, także „Wilniuchy” i „Wołyńniacy” z bratnich Towarzystw z Olsztyna. Towarzystwo kultywuje szczególną część do Patronki Kresów – Matki Bożej Ostrobramskiej. Corocznie w dniu 16 listopada odbywają się nabożeństwa w parafii św. Brata Alberta, w kaplicy Matki Bożej Ostrobramskiej⁹. Tradycją stały się jednodniowe majowe wycieczki regionalno-sakralne po Warmii i Mazurach. Ich pomysł zrodził się z chęci poznania innych miejsc kultu Matki Boskiej Ostrobramskiej w regionie. Nawiedzano kościoły i kaplice, poznano zabytki historyczne, a także inne towarzystwa kresowe, m.in. w Olsztynie, Kętrzynie, Korszach, Dobrym Mieście, Świątkach, Płoskini. Towarzystwo odbyło też kilka pielgrzymek do Wilna. Od ponad 20 lat Towarzystwo organizuje wyjazdy na „Kaziuki” do Olsztyna.

---

⁸ J. Sargał, *Działalność Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogródzkiej w Szczytnie 1990–2017*, Kronika TPZWN t. 5, lata 2016–.

⁹ Poświęcenie kaplicy nastąpiło w 2004 r. Rok później Kresowianie ufundowali w kaplicy tablicę upamiętniającą sześćdziesiątą rocznicę przesiedleń następującej treści: „Pamięci Kresowian, którzy w Szczytnie znaleźli swój drugi dom, a wielu także wieczny spoczynek”. W 2010 roku poświęcona została druga tablica z napisem: „Kapłanom Kresów II Rzeczypospolitej, Męczennikom Golgoty Wschodu”.

Działania inspirowane przez członków TPZWN wpisały się na stałe w pejzaż Szczytna. W dniu 6 grudnia 2004 roku abp Edmund Piszcz, metropolita warmiński, dokonał aktu poświęcenia Kaplicy Matki Boskiej Ostrobramskiej¹⁰. W tym samym roku „uchwałą Burmistrza Pawła Bielinowicza i Rady Miejskiej [...] w upamiętnienie X Dni Kultury Kresowej w Szczytnie” [Markiewicz 2004, 8] jedna z ulic miasta otrzymała nazwę „Wileńska”.

W roku 2018 TPZWN nie zamierza spocząć na laurach, planowane są następujące wydarzenia: noworoczne spotkanie z udziałem członków Związku Sybiraków, Koła Młodych Miłośników Kresów i zaproszonych gości (styczeń); organizacja „Kaziuków-Wilniuków” (marzec); wycieczka do Wilna i Zułowa „Śladami J. Piłsudskiego” (sierpień); sympozjum na temat „100 lecie Niepodległości” (listopad); Święto Matki Bożej Ostrobramskiej (16 listopada)¹¹.

Podczas dwudziestu siedmiu lat działalności Towarzystwo zostało uhonorowane następującymi odznaczeniami: Złota Odznaka za Zasługi w Krzewieniu Polskości na Litwie – w 2010 r., dwukrotnie statuetka „Juranda” – 2012 i 2015 r., Order Polonia Mater Nostra Est – 2014 r.¹² Podczas szesnastych Dni Kresowych Janina Surgał, prezes TPZWN, w dowód uznania działań służących wspieraniu rodaków mieszkających na Wileńszczyźnie i kultywowaniu kultury, otrzymała Złotą Odznakę za Zasługi w Krzewieniu Polskości, którą w imieniu Związku Polaków na Litwie wręczył Michał Maciewicz [Kułakowska, 2010a, 8].

3. Działalność edukacyjna Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogródzkiej w Szczytnie

Jedną z najważniejszych sfer aktywności TPZWN jest działalność edukacyjna. Towarzystwo podczas dwudziestu siedmiu lat aktywności zorganizowało szereg wydarzeń kulturalnych, których celem jest propagowanie kultury, wiedzy i tradycji kresowej wśród najmłodszego pokolenia. Janina Surgał, prezes TPZWN, emerytowany nauczyciel, w jednym z wywiadów przyznała, że „współpraca z młodzieżą to jeden z głównych celów Towarzystwa” [Kułakowska 2005, 11].

¹⁰ „Kaplica, w której może pomieścić się kilkadziesiąt osób, jest miejscem sprawowania Eucharystii w dni powszednie, ozdobiona [jest] wizerunkami Matki Boskiej, wśród których centralnym jest Matka Boska z Ostrej Bramy [...]” [Lachowicz 2004, 3].

¹¹ J. Surgał, *Planowane działania w 2018 roku*, Kronika TPZWN t. 5, lata 2016–.

¹² J. Surgał, *Działalność Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogródzkiej w Szczytnie 1990–2017*, Kronika TPZWN t. 5, lata 2016–.

Na posiedzeniu TPZWN, które odbyło się w dniu 29 stycznia 1991 roku ustalono, że na zebrania będzie zapraszana również młodzież. W związku z tym postanowiono, że podczas spotkań, nie będą poruszane wyłącznie sprawy organizacyjne. W związku z tym wyznaczono trzy osoby, które na kolejne posiedzenie mają przygotować wykłady dotyczące szeroko rozumianej edukacji międzykulturowej (J. Markiewicza, P. Stawickiego i J. Surgał)¹³. Na następnym zebraniu, które odbyło się w dniu 27 lutego 1991 roku uczestniczyła grupa siedmiu uczniów ze Szkoły Podstawowej nr 4 w Szczytnie¹⁴. W kolejnych spotkaniach uczestniczyła między innymi młodzież ze Studium Nauczycielskiego w Szczytnie, Zespołu Szkół Zawodowych nr 1 w Szczytnie¹⁵, Gimnazjum nr 3 w Szczytnie.

Na początku działalności członkowie Towarzystwa podjęli kontakty ze szkołami. Zorganizowano wówczas cykl spotkań z uczniami pt. „Kresy Ojczyzny”, informując o życiu Polaków i ich problemach na Litwie, Białorusi i Ukrainie¹⁶. Z inicjatywy Towarzystwa powstało w Zespole Szkół nr 3 im. Jana III Sobieskiego w Szczytnie „Koło Młodych Miłośników Kresów”, prowadzone przez członkinię Towarzystwa, nauczycielkę historii Krystynę Gełdon, kontynuuje tę pracę także nauczycielka historii Elżbieta Weichhaus. Wspólnie przygotowano i przeprowadzono kilka sympozjów: w 2003 roku pt. „60 rocznica zbrodni wołyńskiej” [Wiszniewska 2003, 1], w 2004 roku z udziałem Związku Sybiraków konferencję pt. „Polacy na Syberii” [Arbatowski 2004, 14–15], w 2005 roku pt. „W 60 rocznicę przesiedleń z Kresów” [Kułakowska 2005, 2], w 2010 roku pt. „Syberyjskie losy polskich dzieci w czasie II wojny światowej” [Kułakowska 2010, b], w 2011 r. pt. „Dzieje i tradycje Tatarów na Ziemi Wileńskiej”¹⁷, w 2013 r. pt. „70 rocznica – Wołyń 43” [Kułakowska 2013]. Zdaniem Janiny Surgał: „te sympozja odbyły się w auli szkolnej z bardzo licznym udziałem młodzieży i gości”¹⁸. Ponadto z inicjatywy TPZWN w październiku 2006 roku w Liceum Ogólnokształcącym w Szczytnie odbyła się sesja historyczna „Henryk Sien-

¹³ Zob. F. Wojnicz, *Protokół z zebrania TPZWN z dnia 29 stycznia 1990 roku*, Kronika TPZWN t. 1, lata 1990–2001.

¹⁴ Zob. F. Wojnicz, *Protokół z zebrania TPZWN z dnia 27 lutego 1990 roku*, tamże.

¹⁵ W okresie Bożego Narodzenia młodzież z Zespołu Szkół Zawodowych nr 1 w Szczytnie na spotkaniach prezentowała tradycyjne Jasełka. Zob. W. Bartkowska, *Protokół z zebrania TPZWN z dnia 12 stycznia 1996 roku*, Kronika TPZWN t. 1, lata 1990–2001.

¹⁶ Zob. J. Surgał, *Działalność Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogródzkiej w Szczytnie 1990–2017*, Kronika TPZWN t. 5, lata 2016–.

¹⁷ Zob. J. Surgał, *Dzieje i tradycje Tatarów na Ziemi Wileńskiej*, 28 września 2011, Kronika TPZWN t. 4, lata 2011–2015.

¹⁸ J. Surgał, *Działalność Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogródzkiej w Szczytnie 1990–2017*, Kronika TPZWN t. 5, lata 2016–.

kiewicz i Kresy”. Uczestnicząca w spotkaniu młodzież przygotowała referaty oraz przedstawiła wybrane sceny historyczne z *Krzyżaków* i *Ogniem i mieczem*¹⁹.

Już na drugim spotkaniu, które odbyło się w dniu 25 lutego 1990 roku, podjęto decyzję o zbieraniu podręczników do nauki języka polskiego, które będą systematycznie wysyłane uczniom z polskich rodzin, zamieszkałym za wschodnią granicą²⁰. Pierwszą przesyłkę z podręcznikami wysłano do szkoły w Kazachstanie. Na podstawie relacji nauczycielki pracującej w tej szkole zapisano: „nauka w tej szkole odbywa 3–4 godziny, raz w tygodniu, na którą chętnie przychodzą, także osoby starsze, na naukę [...] odległość szkół od siebie sięga 50 km, zatem warunki są bardzo trudne, brak polskich podręczników i nauczycieli”²¹. Podczas kolejnego zebrania, z uwagi na wysokie koszty wysyłki książek za granicę, podjęto decyzję, że „podręczniki będą przewożone podczas wycieczek na te tereny”²². Po roku intensywnego prowadzenia zbiorów i wysyłek podręczników Janina Surgał podczas zebrania TPZWN stwierdziła: „Polacy na Litwie mają chwilowo dość dużo książek polskich. Ewentualnie można szukać nowych adresów do wysyłki”²³.

TPZWN wielokrotnie organizowało spotkania z autorami książek poświęconych kulturze Kresów wschodnich, na które zapraszano młodzież. Jedno ze spotkań odbyło się w dniu 24 kwietnia 2008 roku i uczestniczyła w nim autorka Zenobia Alejun, która zaprezentowała swoją książkę „Kresowi polscy kapłani – bracia bł. Ks. Mieczysław i ks. Stanisław Bohatkiewiczowie”²⁴. Podczas kolejnego spotkania, które odbyło się 16 listopada 2010 roku o swoich wierszach i fraszkach opowiadał poeta z Wilna Aleksander Śnieżko²⁵.

¹⁹ Zob. J. Surgał, *Quo Vadis, 26 października 2006*, Kronika TPZWN t. 3, lata 2006–2010.

²⁰ W celu pozyskania podręczników ze szkół w Szczytnie zgłosiły się następujące osoby: J. Surgał, Szkoła Podstawowa Nr 4; M. Sawicz, Szkoła Podstawowa Nr 2; F. Wojnicz, Szkoła Podstawowa Nr 3; D. Dąbrowska, Szkoła Podstawowa Nr 1; A. Juszcak, Studium Nauczycielskie; M. Kozaczuk, Zespół Szkół Zawodowych Nr 2. Zob. F. Wojnicz, *Protokół z zebrania TPZWN z dnia 25 lutego 1990 roku*, Kronika TPZWN t. 1, lata 1990–2001.

²¹ F. Wojnicz, *Protokół z zebrania TPZWN z dnia 29 maja 1990 roku*, tamże.

²² F. Wojnicz, *Protokół z zebrania TPZWN z dnia 25 września 1990 roku*, tamże.

²³ F. Wojnicz, *Protokół z zebrania TPZWN z dnia 29 stycznia 1990 roku*, tamże.

²⁴ Zob. J. Surgał, *Spotkanie autorskie, 24 kwietnia 2008*, Kronika TPZWN t. 3, lata 2006–2010.

²⁵ Aleksander Śnieżko, urodził się w 1945 r. na Wileńszczyźnie. Uczęszczał do Szkoły Polskiej nr 19 w Wilnie, gdzie zdał maturę w 1963 roku. Następnie studiował w Ryskim Instytucie Lotnictwa Cywilnego, który ukończył w 1968 roku otrzymując tytuł inżyniera lotnictwa. W tym samym roku, zaraz po studiach, został skierowany do pracy w Kazachstanie. W 2004 r. przetłumaczył z polskiego na litewski wierszowane myśli Kolorów Kupiszek, które napisał Krzysztof Deroń. Od 1989 roku jest Sekretarzem Sekcji Literatów Polskich przy Związku Pisarzy Litwy, a od 1999 członkiem Związku Literatów Polskich. [Zieliński 2010].

Inną formą przekazu wiedzy o Kresach, w kontekście międzykulturowym, były różnego rodzaju konkursy dla młodzieży licealnej i gimnazjalnej, a nawet dla mieszkańców Szczytna i całego powiatu²⁶.

Często podkreśla się, że „realizacja programu dydaktyczno-wychowawczego współczesnej szkoły wymaga systematycznego korzystania z różnych zbiorów muzealnych, których poznanie służy wzbogacaniu osobowości młodego człowieka”²⁷. Muzea należy zaliczyć do wyjątkowych w swoim rodzaju ośrodków dydaktycznych, które wzmacniają przekaz wartości i mają duże znaczenie wychowawcze. Pomagają wzbogacać wiedzę uczniów, dają możliwość poznawania innych kultur, uczą dostrzegać piękno, lepiej rozumieć historię i własne miejsce w społeczności. Odpowiednia współpraca szkół z muzeami może zapewnić uczniom integralny rozwój osobowości, rozwijać myślenie i przyczynić się do uczestnictwa w kulturze. W drugim roku działalności TPZWN postanowiono zbierać eksponaty pochodzące z ziemi Wileńsko-Nowogrodzkiej. W dniu 14 czerwca 1994 otwarto wystawę w Muzeum Mazurskim w Szczytnie, zatytułowaną „Zachowane nie tylko w pamięci”, na której przedstawiono eksponaty zgromadzone przez członków TPZWN²⁸. Z inicjatywy TPZWN zorganizowano w czerwcu 2006 roku w Bibliotece Pedagogicznej w Szczytnie wystawę zatytułowaną „Henryk Sienkiewicz – dla pokrzepienia serc. Kresy w fotografii – szlakiem historii i literatury”²⁹. Towarzystwo było też organizatorem licznych wystawy i wernisaży w Miejskim Domu Kultury w Szczytnie. Również z inicjatywy działaczy TPZWN w 2013 roku zaprezentowano w Zamku Kapituły Warmińskiej w Olsztynie wystawę „Polacy z Kresów Wschodnich na Warmii i Mazurach”³⁰.

Jedną z najważniejszych inicjatyw edukacyjnych, podejmowanych przez TPZWN są „Dni Kresowe”, organizowane corocznie od 1995 roku. Głównym punktem „Dni” były występy polskich zespołów artystycznych między innymi z Litwy, Białorusi, Ukrainy. Koncertom towarzyszyły okolicznościowe wystawy o tematyce kresowej, np. *Dom na Kresach* – 1997 r., *Spacerkiem po wileńskiej Starówce* – 2004 r., *Kresy – śladami przodków* – Lwów, *Luck* – 2007 r., *Grodno w pocztówkach* – 2013 r. Była także loteria fantowa,

²⁶ J. Surgał, *Działalność Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogrodzkiej w Szczytnie 1990–2017*, Kronika TPZWN t. 5, lata 2016–.

²⁷ Wytyczne ministra oświaty i kultury o muzeach, Dz. U nr 8 z 24.07.1984.

²⁸ Zob. F. Wojnicz, *Protokół z zebrania TPZWN z dnia 14 czerwca 1994 roku*, Kronika TPZWN t. 1, lata 1990–2001.

²⁹ Zob. J. Surgał, *Wystawa, czerwiec 2006*, Kronika TPZWN t. 3, lata 2006–2010.

³⁰ Zob. J. Surgał, *Zaduszki wileńskie na olsztyńskim zamku*, 16 listopada 2013, Kronika TPZWN t. 4, lata 2011–2015.

bufet kresowy, stoisko z prasą i literaturą kresową³¹. O randze wydarzenia świadczy wysoka frekwencja uczestników i udział przedstawicieli władz samorządowych i organizacji społecznych³². W drugim dniu „Dni Kresowych” jest odprawiana uroczysta Msza św. w intencji Polaków na Kresach w kościele św. Brata Alberta w Szczytnie, z udziałem zespołów i pocztów sztandarowych. Od 2016 roku spotkania zmieniły formę. W związku z tym w tygodniku *Kurek Mazurski*³³ ukazał się artykuł Ewy Kułakowskiej zatytułowany *Kaziukowy debiut*, w którym czytamy: „Szczytnianie przyzwyczaili się, że co roku w połowie czerwca odbywały się »Dni Kresowe«. Teraz jednak impreza ta, organizowana od ponad 20 lat przez Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogrodzkiej, znacząco zmieniła formułę. Wzorem kilku innych miast regionu w Szczytnie po raz pierwszy zagościł »Kaziuk« [...] o godz. 17.00 w MDK-u rozpocznie się kaziukowy koncert, w holu odbywać się będzie kiermasz z udziałem twórców z Wileńszczyzny, m.in. poetów, malarzy, palmiarzy, rzeźbiarzy [Kołakowska 2016].

Od 2006 roku TPZWN aktywnie włącza się w organizację Studium Nauczania Jana Pawła II. Pierwsze spotkania, które miało miejsce w dniu 8 lutego rozpoczęło się Mszą świętą w intencji rychłej beatyfikacji Papieża Polaka. Podczas spotkania uczestnicy wysłuchali wykładu o życiu i nauczaniu Jana Pawła II, który wygłosił bp dr Jacek Jezierski. W spotkaniu uczestniczyło kilkadziesiąt osób, w tym przedstawiciele władz miasta i powiatu szczywieńskiego³⁴. Podczas drugiego spotkania, które miało miejsce w dniu

---

³¹ Zob. J. Surał, *Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogrodzkiej w Szczytnie 1990-2017*, Kronika TPZWN t. 4, lata 2011-2015.

³² W Dniach Kresowych uczestniczyli między innymi: przedstawiciele władz samorządowych Miasta Szczytna i Powiatu Szczywieńskiego; prezes Związku Polaków na Litwie – Michał Mackiewicz; prezes Macierzy Szkolnej – Józef Kwiatkowski, prezes Wspólnoty Polskiej – Dariusz Bonisławski; dziennikarka Krystyna Adamowicz, poeci i malarze, biskup Cyryl Klimowicz z Irkucka, pisarka Barbara Wachowicz. Wielokrotnie gościli w Szczytnie przedstawiciele olsztyńskich Towarzystw: Zbigniew Jabłonowski, Zygfryd Gładkowski, Paweł Bielinowicz, Jan Rutkowski. Zob. tamże.

³³ „Kurek Mazurski” – jest jedną z najstarszych gazet lokalnych w Polsce. Pierwszy numer ukazał się w kwietniu 1990 roku. Była to inicjatywa miejscowych działaczy NSZZ „Solidarność”, którzy uznali istnienie niezależnej gazety za jedną z głównych potrzeb rodzącej się lokalnej demokracji. Po pierwszych wolnych wyborach samorządowych wydawanie gazety powierzono Miejskiemu Domowi Kultury. Od 1994 r. wydawcą „Kurka Mazurskiego” jest „Ka-eM” spółka z o.o założona przez ówczesnych członków redakcji. Prezesem spółki i jednocześnie redaktorem naczelnym gazety jest Andrzej Olszewski. Razem z Markiem Plittem redagują pismo od początku jego istnienia. „Kurek” jest laureatem wielu regionalnych i ogólnopolskich konkursów. Jego dziennikarze otrzymywali m.in. nagrody i wyróżnienia w najbardziej prestiżowym konkursie dla gazet lokalnych „Local Press”. Zob. <http://kurekmazurski.pl> (dostęp 13.10.2017).

³⁴ „Ksiądz Biskup przypomniał, że Jan Paweł II napisał dziesiątki tysięcy stron pism – encykliki, adhortacje i inne dokumenty. Mówca podkreślił szczególną wagę i wartość

19 kwietnia 2006 roku młodzież z Zespołu Szkół nr 3 w Szczytnie zaprezentowała montaż słowno-muzyczny zatytułowany „Jan Paweł II – człowiek – poeta – papież” oraz rozważano wiersze Karola Wojtyły [Surgał 2006, 20].

O skuteczności działań edukacyjnych podejmowanych przez TPZWN świadczą nie tylko przyznane nagrody, ale przede wszystkim popularność organizowanych spotkań, które wpisały się w tradycję szczycieńską i gromadzą liczną rzeszę nie tylko osób starszych, związanych z Kresami, ale dzieci i młodzieży z Polski i zagranicy. Janina Surgał, prezes TPZWN przyznała, że „kultura kresowa w Szczytnie cieszy się dużą popularnością, świadczy o tym fakt, że bilety w cenie 10 zł na Kaziuki sprzedają się już kilka tygodni temu” [Kułakowska 2016].

4. Zakończenie

Edukacja międzykulturowa to nie tylko przekaz wiedzy o innych kulturach, historii, tradycjach, językach i religiach. To więcej niż uczenie, kim są nasi sąsiedzi. Jest to przede wszystkim przekaz obejmujący kształtowanie postaw i świata wartości oraz umiejętności kontaktu z innymi ludźmi. Myśląc o integralnym wychowaniu młodego pokolenia, w kontekście zróżnicowania kulturowego, należy dążyć do kształtowania umiejętności rozumienia odmienności kulturowych, przygotowania do dialogu z przedstawicielami innych narodów i motywowania do doświadczenia pogranicza kultur, przy jednoczesnym wzmacnianiu poczucia własnej tożsamości kulturowej.

Od dwudziestu siedmiu lat TPZWN realizuje misję wychowania i przekazu wartości, które są mocno osadzone w kontekście międzykulturowości. Jest to widoczne między innymi w różnych formach działalności:

- zapraszanie młodzieży ze szczycieńskich szkół na spotkania Towarzystwa;
- organizację Koła Młodych Miłośników Kresów w Zespole Szkół nr 3 im. Jana III Sobieskiego w Szczytnie;
- organizację i przeprowadzenie sympozjów poświęconych tematyce międzykulturowości;
- zbórkę podręczników do nauki języka polskiego, które są systematycznie wysyłane uczniom z polskich rodzin, zamieszkałym za wschodnią granicą;
- spotkania z autorami książek poświęconych kulturze Kresów wschodnich;

---

tych dokumentów, w których jest między innymi zachęta skierowana do ludzi świeckich do udziału w posłannictwie Kościoła oraz ustawicznej formacji [Autor nieznany 2006, 4].

- konkursy dla młodzieży licealnej i gimnazjalnej;
- organizację wystaw w Muzeum Mazurskim w Szczytnie, w Miejskim Domu Kultury w Szczytnie i w Zamku Kapituły Warmińskiej w Olsztynie;
- prowadzenie „Dni Kresowych”, podczas których dzieci i młodzież mają okazję nie tylko podziwiać artystów, ale także włączać się w występy i imprezy towarzyszące;
- organizację Studium Nauczania Jana Pawła II.

Analizując działalność Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogródzkiej w Szczytnie należy stwierdzić, że stowarzyszenie to od dwudziestu siedmiu lat wzbogaca wychowanie młodego pokolenia Szczytnian i młodzieży z Ziemi Wileńsko-Nowogródzkiej w zakresie edukacji międzykulturowej oraz kształtuje wrażliwość na bogactwo kultury Kresów dorosłych mieszkańców tych terenów.

Źródła

- Kronika Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogródzkiej w Szczytnie*, t. 1, lata 1990–2001.
- Kronika Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogródzkiej w Szczytnie*, t. 2, lata 2002–2005.
- Kronika Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogródzkiej w Szczytnie*, t. 3, lata 2006–2010.
- Kronika Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogródzkiej w Szczytnie*, t. 4, lata 2011–2015.
- Kronika Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogródzkiej w Szczytnie*, t. 5, lata 2016–.

Literatura

- Arbatowski R., 2004, *Symposium kresowe w szczycieńskim LO. Syberia wczoraj i dziś*, „Kurek Mazurski” nr 46, s. 14–15.
- Autor nieznany, *Studium Nauczania Jana Pawła II*, „Posłaniec Warmiński” nr 6, 2006, s. 4.
- Bruner J., 2006, *Kultura edukacji*, Kraków.
- Choromańska M., 2002, *Noworoczne spotkanie*, „Kurek Mazurski” nr 5.
- Kopiczko A., 2007, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945–1992, część 2: słownik*, Olsztyn.
- Kuśkowska E., 2005, *Jubileuszowe plany*, „Kurek Mazurski” nr 9, s. 11.
- Kuśkowska E., 2005, *Symposium kresowe w LO. Kresowa tożsamość*, „Kurek Mazurski” nr 11, s. 2.

- Kułakowska E., 2010, *Kresy piękne, sentymentalne, tajemnicze...*, „Kurek Mazurski” nr 24, s. 8, a.
- Kułakowska E., 2010, *Symposium poświęcone syberyjskim losom polskich dzieci, Poruszająca lekcja historii*, „Kurek Mazurski” nr 431.
- Kułakowska E., 2013, *Symposium poświęcone 70. Rocznicy zbrodni wołyńskiej. Bezmiar tragedii*, „Kurek Mazurski” nr 43, 2013.
- Kułakowska E., 2016, *Kaziukowy debiut*, „Kurek Mazurski” nr 7.
- Lachowicz L., 2004, *Kaplica Matki Boskiej Ostrobramskiej*, „Ecclesia Nostra” nr 10, s. 3.
- Markiewicz T., 2004, *X jubileuszowe dni kresowe w Szczytnie. Smak razowego chleba*, „Kurier Wileński” nr 115, s. 8.
- Nikitorowicz J., 2014, *Koncepcja człowieka pogranicza kultur w kontekście współczesnych wyzwań edukacji międzykulturowej*, [w:] *Współczesne konteksty pedagogiki międzykulturowej*, Olsztyn, s. 39–54.
- Surgał J., 2006, *Studium nauczania Jana Pawła II*, „Ecclesia Nostra” nr 4, s. 20.
- Trempała E., 1990, *Funkcjonowanie i kierunki rozwoju edukacji równoległej w polskim systemie oświaty*, Bydgoszcz.
- Wiszniewska K., 2003, *Symposium kresowe*, „Kurek samorządowy” nr 8, s. 1.
- Wojnicz F., *Protokół z założycielskiego zebrania Klubu Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogrodzkiej*, Kronika TPZWN t. 1, lata 1990–2001.
- Zieliński I., 2010, *Wieczór z wileńskim poetą*, „Kurek Mazurski” nr 47.

Wykaz stron internetowych

- Strona internetowa Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogrodzkiej w Szczytnie, <http://www.oo77.republika.pl/cele.htm> (dostęp 12.10.2017).
- Strona internetowa „Kurka Mazurskiego” <http://kurekmazurski.pl> (dostęp 13.10.2017).

A MISSION OF EDUCATION OF THE SOCIETY OF FRIENDS OF THE LAND OF VILNIUS AND NOVGOROD IN SZCZYTNO IN AN INTERCULTURAL CONTEXT

S U M M A R Y

Key words: education, raising, culture, Kresy, borderland

For twenty-seven years the Society of Friends of the Land of Vilnius and Novgorod in Szczytno has been carrying out a mission of education and transfer of values that are embedded in an intercultural context. The article presents the historical outline of the association's activities, including the activities that contribute to the upbringing of the young generation and the shaping of appropriate attitudes in intercultural education.